

การประเมินความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียน
ในโรงเรียนขนาดเล็ก: กรณีศึกษากลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่ว
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2

NEEDS ASSESSMENT OF EDUCATIONAL PROVISION FOR STUDENT LITERACY
DEVELOPMENT IN SMALL SCHOOLS: A CASE STUDY OF THE KHAO LUANG –
NONG NGIO SCHOOL CLUSTER UNDER LOEI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE
AREA OFFICE 2

วิริยา หมอแสน

Wiriya Mosan

โรงเรียนบ้านห้วยผุก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2
Ban Huaiphuk School, Loei Primary Educational Service Area Office 2

E-mail: m.wiriya@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2) เพื่อประเมินและจัดลำดับความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 จากความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานเชิงอธิบาย ประชากรในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนจากโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 11 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 78 คน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมด และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 6 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตรฐาน ประเมินค่า 5 ระดับ และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (PNI Modified) และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านระบบสนับสนุนการพัฒนาคำความฉลาดรู้มีความต้องการจำเป็นสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ และด้านการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา สำหรับแนวทาง

*Received June 14; Revised July 12, 2026; Accepted July 31, 2026

การพัฒนาประกอบด้วยการพัฒนาระบบสนับสนุน การใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เชิงรุก การเชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทชีวิตจริง และการส่งเสริมการสื่อสารและการสะท้อนคิด ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ทั้งด้าน ระบบสนับสนุน การใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เชิงรุก การเชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทชีวิตจริง และการส่งเสริมการสื่อสารและการสะท้อนคิด เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับ บริบทของสถานศึกษา

คำสำคัญ: การประเมินความต้องการจำเป็น, ความฉลาดรู้, โรงเรียนขนาดเล็ก, การจัดการศึกษา

Abstract

This study aimed to 1) examine the current and desired states of educational provision for student literacy development in small school contexts within the Khao Luang–Nong Ngio School Cluster under Loei Primary Educational Service Area Office 2; 2) assess and prioritize the needs for educational provision to support student literacy development in small school contexts; and 3) investigate guidelines for educational provision to enhance student literacy development in small school contexts based on the perspectives of relevant stakeholders. This study employed a mixed methods research design using an explanatory sequential design. The quantitative participants comprised 78 school administrators and teachers from 11 small schools, all of whom constituted the study population, while six key informants were purposively selected for the qualitative phase. The research instruments included a five-point rating scale questionnaire and a semi-structured interview protocol. Quantitative data were analyzed using mean, standard deviation, and the Modified Priority Needs Index (PNI Modified), whereas qualitative data were analyzed through content analysis. The findings revealed that the overall current state of educational provision for student literacy development was at a high level, whereas the overall desired state was at the highest level. The support system for literacy development was identified as the highest-priority need, followed by the use of data and learning resources, and critical thinking and problem-solving. The proposed development guidelines included strengthening support systems, promoting the use of data and learning resources, implementing active learning approaches, connecting learning to real-life contexts, and fostering communication and reflective practices. The findings indicate that student literacy development in small school contexts requires a systematic approach encompassing support systems, data utilization, active learning, context-based learning, and communication and reflection practices in order to enhance the quality of student learning in accordance with the context of each school.

Keywords: Needs assessment, Literacy, Small schools, Educational provision

บทนำ

ในสังคมโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเตรียมทรัพยากรมนุษย์ให้มีสมรรถนะและทักษะที่สอดคล้องกับโลกยุคใหม่จึงเป็นความท้าทายสำคัญของการจัดการศึกษา การศึกษายุคปัจจุบันจึงมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีความคิดสร้างสรรค์ ยืดหยุ่น และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อีกทั้งสามารถนำความรู้และสมรรถนะไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ซับซ้อนได้อย่างเหมาะสม (Khathippatee, 2025) ทั้งนี้การพัฒนาผู้เรียนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งครอบครัว ชุมชน ผู้บริหาร ผู้กำหนดนโยบาย และภาคธุรกิจ (OECD, 2025) แนวคิด OECD Learning Compass 2030 เป็นแนวคิดที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเอง (student agency) และมีสมรรถนะเพื่อการเปลี่ยนแปลง (transformative competencies) เพื่อนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือการสร้างสุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดีของทั้งตนเองและสังคมร่วมกัน (OECD, 2020) “ความฉลาดรู้” (literacy) เป็นกุญแจสำคัญในมิติสำคัญของการพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะที่สามารถนำไปรับมือกับสถานการณ์ในสังคมโดยมองว่าความฉลาดรู้เป็นความสามารถในการใช้ความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณค่า เพื่อคิดวิเคราะห์ ตีความ และแก้ปัญหาในสถานการณ์จริงได้อย่างเหมาะสม การสร้างทักษะความฉลาดรู้จึงถือเป็นเรื่องพื้นฐานของการเกิดสมรรถนะ ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการเรียนรู้ (Khammani, 2019) ขณะเดียวกัน กระทรวงศึกษาธิการยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนฐานสมรรถนะผ่านการขับเคลื่อนหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการสร้างโอกาสให้คนทุกช่วงวัยเข้าถึงการศึกษาและการฝึกอบรมอย่างเท่าเทียมและมีคุณภาพ พร้อมการพัฒนาทักษะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และทักษะอาชีพที่จำเป็นแห่งอนาคต (Future Skill) ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเตรียมผู้เรียนให้สามารถปรับตัวในศตวรรษที่ 21 (Ministry of Education, 2024)

ความฉลาดรู้เป็นสมรรถนะสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จทางการเรียน การพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ในทำนองเดียวกันบริบทของประเทศไทย การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของภาครัฐยังคงมีโรงเรียนขนาดเล็กเป็นสัดส่วนจำนวนมากของสถานศึกษาทั่วประเทศ โรงเรียนขนาดเล็กมีบทบาทสำคัญในการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียนในพื้นที่ชนบทและพื้นที่ห่างไกล อย่างไรก็ตาม โรงเรียนขนาดเล็กมักเผชิญข้อจำกัดด้านทรัพยากร บุคลากร งบประมาณ และสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (Peangchan, 2020) ปัจจัยด้านทรัพยากร การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก จากข้อมูลพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569 พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กยังคงเป็นสัดส่วนสูงของโรงเรียนในสังกัดโดยมีสถานศึกษาในสังกัดจำนวนทั้งสิ้น 152 โรงเรียน ประกอบด้วยโรงเรียนขนาดใหญ่ 4 โรงเรียน โรงเรียนขนาดกลาง 50 โรงเรียน และโรงเรียนขนาดเล็ก 98 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 64.47 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมด (Loei Primary Educational Service Area Office 2, 2025) สะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนขนาดเล็กเป็นกลุ่มสถานศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่ในภาพรวม ดังนั้น การยกระดับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็กจึงเป็นประเด็นที่ควรได้รับความสำคัญเป็นลำดับต้น โดยเฉพาะการพัฒนาความฉลาดรู้ (Literacy) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระและเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนในอนาคต

การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลสารสนเทศที่สะท้อนสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาในบริบทจริงของสถานศึกษา การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) เป็นกระบวนการที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในการศึกษาช่องว่างระหว่างสภาพที่เป็นอยู่กับสภาพที่พึงประสงค์ เพื่อนำไปสู่การกำหนดลำดับความสำคัญของประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ (Witkin & Altschuld, 1995) และเป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนการตัดสินใจ การวางแผน และการพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษา (Wongwanich, 2015) เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กแต่ละแห่งมีบริบท ความพร้อม และข้อจำกัดที่แตกต่างกัน การกำหนดแนวทางการพัฒนาโดยอาศัยข้อมูลทั่วไปหรือแนวปฏิบัติจากบริบทอื่นอาจไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการประเมินความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็กกรณีศึกษากลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียน ตลอดจนสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ศึกษา อันจะเป็นสารสนเทศเชิงประจักษ์สำหรับการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาในกลุ่มโรงเรียนกรณีศึกษา และเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กในบริบทที่ใกล้เคียงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2
- 2) เพื่อประเมินและจัดลำดับความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 จากความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียน

การพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนมีความสำคัญในบริบทการศึกษาศตวรรษที่ 21 เนื่องจากเป็นพื้นฐานของสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การทำงาน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดย UNESCO (2017) อธิบายว่าความฉลาดรู้เป็นความสามารถในการเข้าถึง ทำความเข้าใจ วิเคราะห์ ตีความ และใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจและแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง ขณะที่ OECD Learning Compass 2030 (OECD, 2020) ระบุว่าความฉลาดรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญของสมรรถนะผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการสร้างคุณค่า ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาระดับนานาชาติที่พบว่าความฉลาดรู้มีความสัมพันธ์กับการประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตจริง (OECD, 2023; Schleicher, 2018) นอกจากนี้ งานวิจัยยังพบว่าความฉลาดรู้สามารถพัฒนาได้ผ่านการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เช่น การจัดการเรียนรู้แบบสืบสอบ การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาและโครงงาน และแนวทาง Open Approach (Satthaphong et al., 2021; Wattanasupinyo &

Sangpradit, 2021; Kachai et al., 2023) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ขณะที่การศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาความฉลาดรู้ โดยเฉพาะในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กยังมีจำกัด จึงยังขาดสารสนเทศเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และลำดับความสำคัญของแนวทางการพัฒนา

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก

การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ควรมุ่งพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง ผ่านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การเรียนรู้เชิงรุก และการเชื่อมโยงความรู้กับบริบทชีวิตจริง โดยต้องอาศัยการขับเคลื่อนทั้งระบบตั้งแต่หลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ตลอดจนความร่วมมือจากครอบครัวและชุมชน (OECD, 2020; UNESCO, 2017) สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก แม้จะมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร บุคลากร และงบประมาณ แต่มีจุดแข็งด้านความใกล้ชิดระหว่างครู ผู้เรียน และชุมชน ซึ่งเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่นและประสบการณ์จริงของผู้เรียน การใช้บริบทชุมชนและทุนทางสังคมเป็นฐานสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมและพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ (Azano & Stewart, 2015; Howley & Howley, 2004) อย่างไรก็ตาม โรงเรียนขนาดเล็กในประเทศไทยยังเผชิญข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ขณะที่งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาปัญหา แนวทางพัฒนา หรือประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เฉพาะด้าน แต่ยังมีการศึกษาความต้องการจำเป็นเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กอย่างจำกัด จึงยังขาดข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และลำดับความสำคัญของประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนา

3. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินความต้องการจำเป็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) เป็นกระบวนการศึกษาช่องว่างระหว่างสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ เพื่อนำไปสู่การกำหนดลำดับความสำคัญของประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ (Witkin & Altschuld, 1995) แนวคิดดังกล่าวได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวงการศึกษา เนื่องจากช่วยสนับสนุนการวางแผน การตัดสินใจ และการจัดสรรทรัพยากรบนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์และความต้องการที่แท้จริงของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Altschuld & Kumar, 2010; Wongwanich, 2015) ที่ผ่านมา การประเมินความต้องการจำเป็นถูกนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาครู และการบริหารสถานศึกษา โดยพบว่าสามารถช่วยกำหนดแนวทางพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทและข้อจำกัดของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งศึกษาความต้องการจำเป็นด้านการบริหารจัดการหรือการพัฒนาหลักสูตร ขณะที่การศึกษาความต้องการจำเป็นเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้แตกต่างจากโรงเรียนทั่วไป ดังนั้น การประเมินความต้องการจำเป็นจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการศึกษาการพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก เนื่องจากช่วยสะท้อนช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ และนำไปสู่การกำหนดลำดับความสำคัญของการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Witkin & Altschuld, 1995; Wongwanich, 2015)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ตามแนวคิดของ Creswell and Plano Clark (2018) โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานเชิงอธิบาย (Explanatory Sequential Design) ซึ่งเริ่มจากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้เป็นกรอบในการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายและขยายความผลการวิจัยให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น การวิจัยมุ่งศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และแนวทางการพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก กรณีศึกษากลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเลย เขต 2 โดยใช้แนวคิดการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) ของ Witkin and Altschuld (1995) เป็นกรอบในการวิเคราะห์ช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ร่วมกับแนวคิดความฉลาดรู้ (Literacy) ตามกรอบของ UNESCO (2017) และ OECD Learning Compass 2030 (OECD, 2020)

1. ประชากรและผู้ให้ข้อมูล

1.1 พื้นที่วิจัย คือ กลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเลย เขต 2 ซึ่งประกอบด้วยโรงเรียนจำนวน 11 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านขอนแก่นโนนสวรรค์ โรงเรียนบ้านนาหลวงยางเดี่ยว โรงเรียนบ้านนาขำแซง โรงเรียนบ้านลำ โรงเรียนบ้านห้วยผุก โรงเรียนบ้านแก่งหินกอกสะท้อน โรงเรียนบ้านกบกอก โรงเรียนเจียรนวนนท้อทิศ 4 โรงเรียนบ้านน้ำจันทร โรงเรียนบ้านหมากแข้งกอกกอก และโรงเรียนบ้านน้ำทับ

1.2 ประชากรในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็กของกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเลย เขต 2 ในปีการศึกษา 2569 ประชากรในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 78 คน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมด โดยใช้วิธีการศึกษาจากประชากรทั้งหมด (Census Study) ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนครบจำนวน 78 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน และครูผู้สอน จำนวน 69 คน เพื่อให้ข้อมูลสะท้อนสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กของพื้นที่วิจัยได้อย่างครอบคลุม

1.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 6 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ศึกษาในเทศก์พื้นที่ จำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 2 คน และครูผู้สอน จำนวน 3 คน โดยกำหนดคุณสมบัติให้เป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการบริหารหรือการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนขนาดเล็ก และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียน เพื่อให้สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัญหา ข้อจำกัด และแนวทางการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ แบบสอบถามโดยเป็นรูปแบบการให้คะแนนระดับ 5 ระดับ (Likert scale) ประกอบด้วย 5 = มากที่สุด, 4 = มาก, 3 = ปานกลาง, 2 = น้อย และ 1 = น้อยที่สุด พัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียน การประเมินความต้องการจำเป็น และการจัดการศึกษาในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กโดยแบ่งครอบคลุมออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1. การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดรู้, 2. การใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้, 3. การคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา, 4. การสื่อสารและการสะท้อนคิด และ 5. ระบบสนับสนุนการพัฒนาความฉลาดรู้ แบบสอบถาม

แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม, สภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียน และสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียน

ผู้วิจัยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถามโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน และพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.67–1.00 จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์จะถูกนำมาวิเคราะห์ดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (Modified Priority Needs Index: PNI Modified) เพื่อจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียน

2.2 เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ซึ่งพัฒนาขึ้นจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (ค่า PNI Modified) กรอบแนวคิดการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) ของ Witkin and Altschuld (1995) เป็นกรอบในการวิเคราะห์ช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ร่วมกับแนวคิดความฉลาดรู้ (Literacy) ตามกรอบของ UNESCO (2017) และ OECD Learning Compass 2030 (OECD, 2020) มุ่งศึกษาสาเหตุของช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก ประเด็นสัมภาษณ์ได้รับการตรวจสอบความเหมาะสมและความครอบคลุมของเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิก่อนนำไปใช้จริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด 2 ระยะ มีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการทำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากโรงเรียนในกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจี่จำนวน 11 โรงเรียน และส่งแบบสอบถามให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนผ่านระบบออนไลน์และเอกสารแบบสอบถามระหว่างวันที่ 1–15 เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2569 จากนั้นรวบรวม ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล และจัดเตรียมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติ

ระยะที่ 2 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเอง คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามเกณฑ์ที่กำหนดโดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและขอความยินยอมก่อนการสัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 21–30 เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2569 เกี่ยวกับสภาพปัญหา ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียน และแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก โดยมีการบันทึกข้อมูล ถอดความ ใช้เวลาประมาณ 30 นาทีต่อราย บันทึกข้อมูลด้วยการจดบันทึกและบันทึกเสียงโดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ระดับความคิดเห็น ใช้เกณฑ์ประกอบด้วย 4.51–5.00 = ระดับมากที่สุด หมายถึง มีระดับการดำเนินงานอยู่ในระดับมากที่สุด, 3.51–4.50 = ระดับมาก หมายถึง มีระดับการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก, 2.51–3.50 = ระดับปานกลาง หมายถึง มีระดับการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง, 1.51–2.50 = ระดับน้อย หมายถึง มีระดับการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย, 1.00–1.50 = ระดับน้อยที่สุด หมายถึง มีระดับการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อยที่สุด เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนสำหรับการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ผู้วิจัยใช้ดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (Priority Needs

Index Modified: PNI Modified) ตามแนวคิดของ Wongwanich (2019) ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้เปรียบเทียบช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบัน (Current State) และสภาพที่พึงประสงค์ (Desired State) มีรายละเอียดดังนี้

$$PNI\ Modified = \frac{\bar{I} - \bar{D}}{D}$$

โดยที่ $\bar{I}$ = ค่าเฉลี่ยของสภาพที่พึงประสงค์

$\bar{D}$ = ค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบัน

ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้วิจัยดำเนินการถอดความข้อมูลแบบคำต่อคำ จากนั้นจึงจัดหมวดหมู่ข้อมูลสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ และตีความข้อมูลเพื่อค้นหาแบบแผน ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญที่สะท้อนความต้องการจำเป็นในการพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียน ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพถูกนำมาใช้ในการอธิบายและขยายผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ รวมทั้งสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่กรณีศึกษา

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก

องค์ประกอบ	สภาพปัจจุบัน (D)		ระดับ	สภาพที่พึงประสงค์ (I)		ระดับ
	M	S.D.		M	S.D.	
1. การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดรู้	3.88	0.52	มาก	4.73	0.29	มากที่สุด
2. การใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้	3.66	0.58	มาก	4.86	0.22	มากที่สุด
3. การคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา	3.79	0.55	มาก	4.81	0.25	มากที่สุด
4. การสื่อสารและการสะท้อนคิด	3.94	0.49	มาก	4.62	0.33	มากที่สุด
5. ระบบสนับสนุนการพัฒนาความฉลาดรู้	3.54	0.63	มาก	4.92	0.18	มากที่สุด
รวม	3.76	0.54	มาก	4.79	0.26	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (M = 3.76, S.D. = 0.54) ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (M = 4.79, S.D. = 0.26) แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในปัจจุบันอยู่ในระดับที่น่าพอใจ แต่ยังคงมีความคาดหวังต่อการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาสภาพปัจจุบันรายด้าน พบว่า ด้านการสื่อสารและการสะท้อนคิดมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (M = 3.94, S.D. = 0.49) รองลงมา ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ (M = 3.88, S.D. = 0.52) ด้านการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา (M = 3.79, S.D. = 0.55) ด้านการใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ (M = 3.66, S.D. = 0.58) และด้านระบบสนับสนุนการพัฒนาความฉลาดรู้มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (M = 3.54, S.D. = 0.63) สำหรับสภาพที่พึงประสงค์ พบว่า ทุกองค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านระบบสนับสนุนการ

พัฒนาความฉลาดรู้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($M = 4.92$, $S.D. = 0.18$) รองลงมา ได้แก่ ด้านการใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ ($M = 4.86$, $S.D. = 0.22$) ด้านการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ($M = 4.81$, $S.D. = 0.25$) ด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ ($M = 4.73$, $S.D. = 0.29$) และด้านการสื่อสารและการสะท้อนคิด ($M = 4.62$, $S.D. = 0.33$)

ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า โรงเรียนขนาดเล็กในกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่วมีการดำเนินงานเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในทุกองค์ประกอบอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการสื่อสารและการสะท้อนคิด และด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ ขณะที่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคาดหวังต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาในทุกองค์ประกอบอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านระบบสนับสนุนการพัฒนาความฉลาดรู้และด้านการใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์สูงกว่าด้านอื่น สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาปัจจัยสนับสนุนทางการศึกษา ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความฉลาดรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก

2. ผลการวิจัยการประเมินและจัดลำดับความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์และจัดลำดับความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2

องค์ประกอบ	สภาพปัจจุบัน (D)	สภาพที่พึงประสงค์ (I)	PNI Modified	ลำดับ
1.การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดรู้	3.88	4.73	0.22	4
2. การใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้	3.66	4.86	0.33	2
3. การคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา	3.79	4.81	0.27	3
4. การสื่อสารและการสะท้อนคิด	3.94	4.62	0.17	5
5. ระบบสนับสนุนการพัฒนาความฉลาดรู้	3.54	4.92	0.39	1
รวม	3.76	4.79	0.27	

ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก โดยใช้ดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง (Priority Needs Index Modified: PNI Modified) พบว่า โดยภาพรวมมีค่า PNI Modified เท่ากับ 0.27 แสดงให้เห็นว่า การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนยังมีช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมในหลายองค์ประกอบ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านระบบสนับสนุนการพัฒนาความฉลาดรู้มีความต้องการจำเป็นสูงสุด (PNI Modified = 0.39) เป็นลำดับที่ 1 รองลงมา ได้แก่ ด้านการใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ (PNI Modified = 0.33) ด้านการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา (PNI Modified = 0.27) ด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ (PNI Modified = 0.22) และด้านการสื่อสารและการสะท้อนคิด (PNI Modified = 0.17) ตามลำดับ

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ระบบสนับสนุนการพัฒนาความฉลาดรู้เป็นองค์ประกอบที่มีช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์มากที่สุด สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบสนับสนุนทางวิชาการ การพัฒนาวิชาชีพครู การนิเทศติดตาม และการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาให้เพียงพอและ

เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก ขณะที่ด้านการใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้มีความต้องการจำเป็นเป็นลำดับที่ 2 แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการส่งเสริมการใช้ข้อมูลสารสนเทศและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน นอกจากนี้ ด้านการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ต้องได้รับการพัฒนา เนื่องจากเป็นสมรรถนะสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการเผชิญกับสถานการณ์และปัญหาในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดรู้และด้านการสื่อสารและการสะท้อนคิด แม้จะมีค่าความต้องการจำเป็นอยู่ในลำดับรองลงมา แต่ยังคงเป็นองค์ประกอบที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาโดยรวม

โดยสรุป ผลการประเมินความต้องการจำเป็นชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนควรให้ความสำคัญกับด้านระบบสนับสนุนการพัฒนาความฉลาดรู้ ด้านการใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ และด้านการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาเป็นลำดับแรก

3. ผลการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาลงทองงิ้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 จากความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ตารางที่ 3 ผลการสังเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กจากความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ประเด็นหลัก (Themes)	แนวทางการพัฒนา
1. การพัฒนาระบบสนับสนุนการพัฒนาความฉลาดรู้	ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครู จัดให้มี PLC อย่างต่อเนื่อง พัฒนาระบบนิเทศภายในและสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ
2. การส่งเสริมการใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้	นำข้อมูลผลการเรียนรู้ของผู้เรียนมาใช้ในการวางแผนพัฒนาส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้
3. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา	จัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่สามารถให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้
4. การออกแบบการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทชีวิตจริง	บูรณาการสถานการณ์ในชีวิตประจำวันเข้ากับการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเชื่อมโยงกับชีวิตจริง
5. การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารและการสะท้อนคิด	ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการสะท้อนผลการเรียนรู้ การอภิปราย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำนวน 6 คน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยสามารถสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาได้ 5 ประเด็นหลัก ดังแสดงในตารางที่ 3

ประเด็นที่หนึ่ง คือ การพัฒนาระบบสนับสนุนการพัฒนาความฉลาดรู้ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่าการพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนจำเป็นต้องอาศัยระบบสนับสนุนที่เข้มแข็ง ทั้งในด้านการพัฒนาวิชาชีพครู การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) อย่างต่อเนื่อง การพัฒนาระบบนิเทศภายใน และการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ เพื่อให้ครูสามารถออกแบบและจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นที่สอง คือ การส่งเสริมการใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่า โรงเรียนควรนำข้อมูลผลการเรียนรู้ของผู้เรียนมาใช้ในการวางแผนพัฒนา การปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ และการติดตามพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน ชุมชน และสื่อเทคโนโลยี เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ประเด็นที่สาม คือ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นว่า ครูควรจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ คิด วิเคราะห์ สืบค้นข้อมูล และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงและความสามารถในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ

ประเด็นที่สี่ คือ การออกแบบการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทชีวิตจริง ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่า การจัดการเรียนรู้ควรบูรณาการสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน ปัญหาในชุมชน และบริบทท้องถิ่นเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์จริง เห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียน และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

ประเด็นที่ห้า คือ การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารและการสะท้อนคิด ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่า โรงเรียนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น สื่อสารแนวคิด และสะท้อนผลการเรียนรู้ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น

ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเสนอมีความสอดคล้องกับผลการประเมินความต้องการจำเป็น โดยเฉพาะด้านระบบสนับสนุนการพัฒนาความฉลาดรู้ ด้านการใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ และด้านการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นประเด็นที่มีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด จึงอาจกล่าวได้ว่า แนวทางที่ได้จากการศึกษานี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของสถานศึกษาในพื้นที่ศึกษา

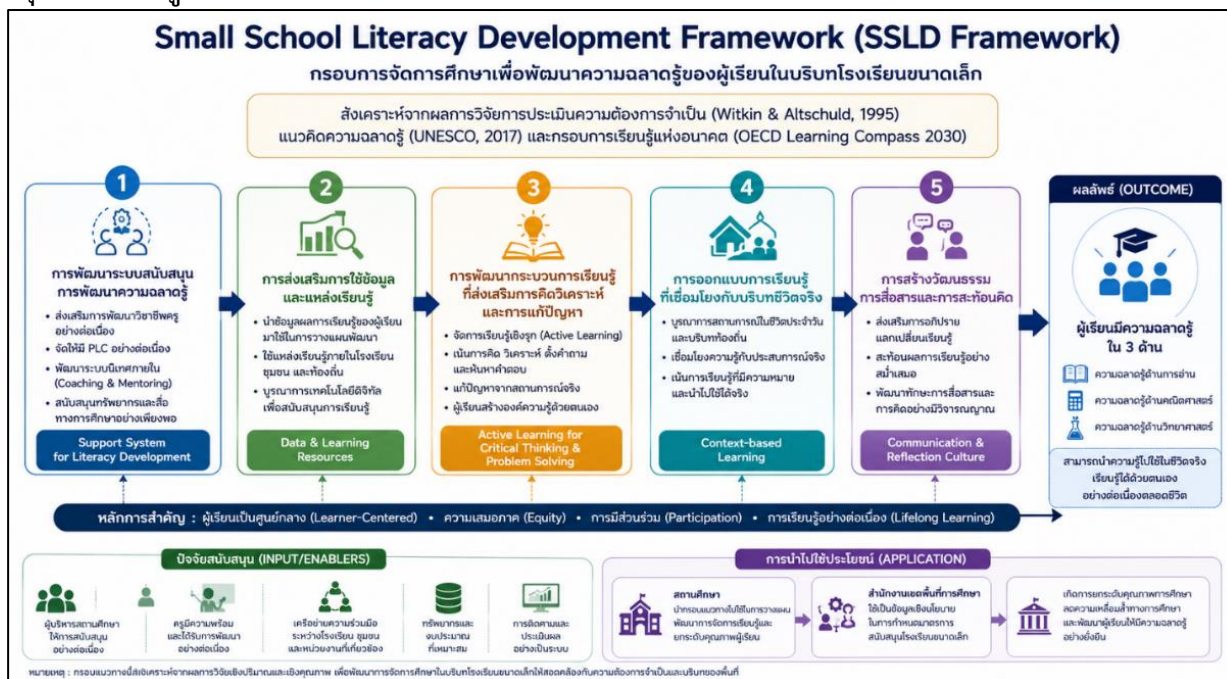
อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก กลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขาหลวงหนองจั่ว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่า แม้โรงเรียนขนาดเล็กจะมีการดำเนินงานเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง แต่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนยังมีความคาดหวังต่อการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถเผชิญกับความท้าทายในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กที่เอื้อต่อการดูแลผู้เรียนอย่างใกล้ชิดและการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทของชุมชน อย่างไรก็ตาม โรงเรียนยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านทรัพยากร บุคลากร และระบบสนับสนุนทางการศึกษา ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่มองว่าความฉลาดรู้เป็นความสามารถในการเข้าถึง ทำความเข้าใจ วิเคราะห์ ประเมิน และใช้ข้อมูลหรือความรู้เพื่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ (UNESCO, 2017) รวมทั้งสอดคล้องกับกรอบ OECD Learning Compass 2030 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้เรียนรู้แห่งอนาคตที่สามารถสร้างคุณค่าใหม่ จัดการกับความซับซ้อน และรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเองและสังคม (OECD, 2020)

ด้านระบบสนับสนุนการพัฒนาความฉลาดรู้มีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ และด้านการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา สะท้อนให้เห็นว่า โรงเรียนขนาดเล็กยังมี

ความจำเป็นในการพัฒนากลไกสนับสนุนทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านการพัฒนาวิชาชีพครู การนิเทศติดตาม การจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ และทรัพยากรที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาในภาพรวม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการประเมินความต้องการจำเป็นที่อธิบายว่า ความต้องการจำเป็นเกิดจากช่องว่างระหว่างสภาพที่เป็นอยู่กับสภาพที่พึงประสงค์ และควรได้รับการจัดลำดับความสำคัญเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนา (Witkin & Altschuld, 1995) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Muengkot et al. (2025) ที่พบว่า การประเมินความต้องการจำเป็นช่วยให้สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างตรงประเด็นและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนากระบวนทัศน์และการพัฒนาศักยภาพครูซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาทักษะและสมรรถนะของผู้เรียน สำหรับแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียน ผลการวิจัยพบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบสนับสนุนทางการศึกษา การใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การออกแบบการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทชีวิตจริง และการสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารและการสะท้อนคิดในชั้นเรียน ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กไม่สามารถดำเนินการได้เฉพาะในระดับห้องเรียน แต่จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาทั้งระบบควบคู่กันไป ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบ OECD Learning Compass 2030 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถใช้ความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณค่าในการสร้างคุณค่าใหม่ จัดการกับความซับซ้อน และรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง (OECD, 2020) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดความเสมอภาคทางการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนทุกคนได้รับโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพตามศักยภาพและบริบทของตนเอง (Choeichit et al., 2025) รวมทั้งสอดคล้องกับข้อเสนอเกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่ชี้ให้เห็นว่า การยกระดับคุณภาพการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยระบบสนับสนุนที่เหมาะสม การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการพัฒนาผู้เรียนอย่างยั่งยืน (Phichi et al., 2026)

สรุปองค์ความรู้

ภาพที่ 1 กรอบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก (Small School Literacy Development Framework: SSLD Framework)

การวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ในรูปของ กรอบการพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก (Small School Literacy Development Framework: SSLD Framework) ซึ่งสังเคราะห์จากแนวคิดการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) ของ Witkin and Altschuld (1995) ร่วมกับแนวคิดความฉลาดรู้ของ UNESCO (2017) และ OECD Learning Compass 2030 (OECD, 2020) โดยใช้ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นฐานในการพัฒนารอบองค์ความรู้ SSLD Framework ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1. การพัฒนาระบบสนับสนุนการพัฒนาความฉลาดรู้, 2. การส่งเสริมการใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้, 3. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา, 4. การออกแบบการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทชีวิตจริง และ 5. การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารและการสะท้อนคิด ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กอย่างเป็นระบบ ดังแสดงในภาพที่ 1

ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งในระดับสถานศึกษาและระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาวิชาชีพครู การส่งเสริมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การพัฒนาระบบนิเทศภายใน และการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทชีวิตจริงของผู้เรียน นอกจากนี้ SSLD Framework ยังสามารถใช้เป็นกรอบแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่อื่นต่อไปได้

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยพบว่า ด้านระบบสนับสนุนการพัฒนาความฉลาดรู้ ด้านการใช้ข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ และด้านการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา เป็นประเด็นที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ดังนั้น

สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิชาชีพครู การส่งเสริมการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริงอย่างต่อเนื่อง

2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก โดยสนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพครู การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การพัฒนาระบบนิเทศภายใน และการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนและเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อยกระดับความฉลาดรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

3. มีการศึกษาวิจัยเพื่อตรวจสอบและพัฒนากิจกรรมพัฒนาความฉลาดรู้ของผู้เรียนในบริบทโรงเรียนขนาดเล็ก (SSLD Framework) ในพื้นที่อื่น รวมทั้งศึกษาผลของการนำกรอบดังกล่าวไปใช้ต่อการพัฒนาความฉลาดรู้และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน เพื่อขยายองค์ความรู้และยืนยันความเหมาะสมของกรอบแนวทางในบริบทที่หลากหลายต่อไป

References

- Altschuld, J. W., & Kumar, D. D. (2010). *Needs assessment: An overview* (Vol. 1). Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781452256795>
- Azano, A. P., & Stewart, T. T. (2015). Exploring place and practicing justice: Preparing preservice teachers for success in rural schools. *Journal of Research in Rural Education*, 30(9), 1–12.
- Choeichit, R., Suwan, S., & Tantichuwet, P. (2025). Educational equity: Access and quality. *Journal of Social Studies Perspectives*, 1(5), 1–10. <https://doi.org/10.64186/jsp1837>
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). SAGE Publications.
- Howley, C., & Howley, A. (2004). School size and the influence of socioeconomic status on student achievement: Confronting the threat of size bias in national data sets. *Education Policy Analysis Archives*, 12(52). <https://doi.org/10.14507/epaa.v12n52.2004>
- Kachai, P., Ugsonkid, S., Chuntra, C., & Tangkawsakul, S. (2023). The study of mathematical literacy of eighth-grade students by using mathematics learning activities focusing on Open Approach. *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 3(5), 255–270. <https://doi.org/10.14456/iarj.2023.252>
- Khammani, T. (2019). *Science of teaching: Knowledge for effective learning process management* (23rd ed.). Chulalongkorn University Press.
- Khathippatee, Y. (2025). Exploring the role of open class in TLSOA model for professional development and school reform: A case study of Bansoktae School. In *Proceedings of the 12th International Conference on School as Learning Community* (p. 35). Gakushuin University. https://www.researchgate.net/publication/392110448_Exploring_the_Role_of_Open_Class_in_TLSOA_Model_for_Professional_Development_and_School_Reform_A_Case_Study_of_Bansoktae_School

- Loei Primary Educational Service Area Office 2. (2025). *Annual Action Plan for Fiscal Year 2026*. <https://www.loei2.go.th/wp/แผนปฏิบัติการประจำปีงบ-5/>
- Ministry of Education. (2024, November 13). Educational policies of the Ministry of Education for the fiscal years 2025 - 2026. *Royal Thai Government Gazette*, Vol. 141, Special Section 309 Ng, pp. 11-13.
- Muengkot, N., Matnork, J., & Khathippatee, Y. (2025). A needs assessment and guidelines for developing symbolic thinking skills in kindergarten 2 students. *Journal of Social Studies Perspectives*, 1(4), 1–15. <https://doi.org/10.64186/jsp1500>
- OECD. (2020). *The OECD Learning Compass 2030*. Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://www.oecd.org/en/data/tools/oecd-learning-compass-2030.html>
- OECD. (2023). *PISA 2022 results (Volume I): The state of learning and equity in education*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/53f23881-en>
- OECD. (2025). *OECD Teaching Compass: Reimagining teachers as agents of curriculum change*. OECD Education Policy Perspectives, No. 123. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/8297a24a-en>
- Peangchan, T. (2020). The guideline for developing the quality of small-sized schools in Bueng Kan Province. *Community and Social Development Journal*, 21(3), 1–23. <https://doi.org/10.14456/rcmrj.2020.241361>
- Phichi, S., Suwan, S., & Tantichuwet, P. (2026). Small primary schools: A future at the crossroads. *Journal of Social Studies Perspectives*, 2(3), 1–14. <https://doi.org/10.64186/jsp3248>
- Satthaphong, T., Eakwannang, W., & Yoosanthia, T. (2021). Development of reading literacy ability by using inquiry-based instruction for ninth-grade students. *Journal of Education Studies*, 49(3), EDUCU4903004. <https://doi.org/10.14456/educu.2021.43>
- Schleicher, A. (2018). *World class: How to build a 21st-century school system*. OECD Publishing.
- UNESCO. (2017). *Literacy in a digital world*. UNESCO Institute for Lifelong Learning.
- Wattanasupinyo, N., & Sangpradit, T. (2021). Enhancing scientific literacy of eighth-grade students through the learning model based on project-based learning and socio-scientific issues. *Srinakharinwirot Science Journal*, 37(2), 29–43.
- Witkin, B. R., & Altschuld, J. W. (1995). *Planning and conducting needs assessments: A practical guide*. Sage Publications.
- Wongwanich, S. (2015). *Needs assessment research* (3rd ed.). Chulalongkorn University Press.
- Wongwanich, S. (2019). *Needs assessment research* (4th ed.). Chulalongkorn University Press.